

Pajorin Klára

Argüropulosz magyar hívei

Bésszarion kardinális barátjának, Ióannész Argüropulosznak (1415 körül – 1487), a kiváló humanista filozófusnak és filológusnak, akit 1471-ben a firenzei egyetemről Magyarországra hívtak,¹ a magyar szakirodalom eddig nem sok figyelmet szentelt. A meghívott egykor a görög küldöttség tagjaként az uniós zsinatra érkezett Itáliába (1438), majd 1456 végétől fogva magyarországi meghívásáig Firenzében tanított. Bésszarion mellett neki köszönhető, hogy Firenzében a XV. század második felében az antik források ismeretén nyugvó filozófiai gondolkodás tért hódított.² Elsősorban Arisztotelész műveit, a görög filozófia történetét és a Sztagirita abban elfoglalt helyét ismertette meg a nyugati világgal, de a neoplatonizmus létrejöttére is felbecsülhetetlen hatást gyakorolt. Bésszarion mellett ő volt az, aki felébresztette a firenzeiek, köztük Lorenzo Medici és a firenzei ifjúság érdeklődését, sőt rajongását Platón iránt.³ Marsilio Ficino is, akinek szinte kizárólagos szerepet tulajdonítanak a reneszánsz neoplatonizmus magyarországi térnyerésében, Argüropulosz „köpönyegéből bújt ki”.⁴ Korábban, Argüropulosz Firenzébe érkezése előtt – mint ismeretes - skolasztikus szellemű orvos, tudós volt. A magyarországi korahumanizmus igen magas színvonalát önmagában is jellemzi Argüropulosz meghívása. Firenzében igen megbecsülték őt, évente 400 forint fizetést kapott, ami felülmúlta minden görög származású professzor, sőt Poliziano kivételével valamennyi itáliai tanár járandóságát.⁵ (Ficino ennek csak a tizedét, 40 forintot

¹ Bésszarion és Argüropulosz barátságáról: Ludwig MOHLER, *Kardinal Bessarion als Theologe, Humanist und Staatsmann*, 1, Neudr. der Ausg. Paderborn, 1923, Aalen, 1967, 331–332. – I. A.-ról: Emilio BIGI, *Argiropulo, Giovanni = Dizionario biografico degli italiani* (a továbbiakban *DBI*), 4, Roma, Encicl. It., 1962, 129–131; Giuseppe CAMMELLI, *I dotti bizantini e le origini dell’Umanesimo*, 2. *Giovanni Argiropulo*, Firenze, Le Monnier, 1941; Giuseppe ZIPPEL, *Per la biografia dell’Argiropulo* = ID., *Storia e cultura del Rinascimento italiano*, Padova, Antenore, 1979 (Medioevo e Umanesimo, 33), 179–197.

² James HANKINS, *Bessarione, Ficino e le scuole di platonismo del sec. XV = Dotti bizantini e libri greci nell’Italia del secolo XV. Atti del Convegno internazionale, Trento, 22-23 Ottobre 1990*, ed. Maria Rosa CORTESI, Enrico MALTESE, Napoli, D’Auria, 1992, 117–128.

³ Arthur FIELD, *John Argyropoulos and the ‘Secret Teachings’ of Plato, = Supplementum festivum. Studies in Honor of Paul Oskar Kristeller*, ed. James HANKINS, John MONFASANI, Frederick PURNELL, Binghamton, N. Y., Medieval and Renaissance Texts and Studies, 1987, 299–320; ID., *The Origins of the Platonic Academy of Florence*, Princeton, 1988, 107–126.

⁴ HANKINS, *i. m.*, 124–128.

⁵ FIELD, *The Origins, i. m.*, 55; John MONFASANI, *L’insegnamento universitario e la cultura bizantina in Italia nel Quattrocento*, = ID., *Byzantine Scholars in Renaissance Italy: Cardinal Bessarion and Other Emigrés*, Aldershot, Hampshire, 1995, XII, 47, 61.

kapott – 1466-ban – filozófiatanításáért.)⁶ A görög professzor Itália legtekintélyesebb tanári állását kívánta ott hagyni Magyarországot, szó sem volt tehát arról, hogy mint jó néhányan tették, szerencselovagként, kalandvágyból vagy anyagi haszonért próbáljon szerencsét az Alpokon túl.

Argüropulosz Plótinoszról, akit *summus philosophus*-nak nevezett,⁷ nem tartott előadásokat, de ő gondozta az *Enneades* görög kiadásának szövegét.⁸ Janus Pannonius régóta csodálta Argüropuloszt. 1458. évi firenzei látogatásakor találkozott vele, Lorenzo de' Medici után rögtön őt kereste fel. A filozófus otthonában – Platón-propagandájának ez volt a fő színhelye⁹ - logikaelőadását hallgatta meg, majd filozófiaelőadásán vett részt. Felkereste Donato Acciaiuolit is, Argüropulosz rajongóját,¹⁰ és amíg Firenzében tartózkodott, minden idejét vele és Argüropulosz többi hallgatójával töltötte.¹¹ 1465-ös követsége idején is találkozott Argüropuloszsal és régi barátaival. Ficínóval, aki akkor már elkészítette Platón-fordításának túlnyomó részét, közelebbi kapcsolata valószínűleg akkor kezdődött. Rómába vonulva pár napot Firenzében töltött, háromszáz lovas kíséretében, majd visszafelé hosszabb ideig tartózkodott a városban, hogy felvásároljon minden létező görög és latin könyvet.¹² Minden bizonnyal megszerezte Ficino addig elkészült összes művét és fordítását is. Akkor jutott hozzá Plótinosz *Enneades*ához, amely – mint Vespasiano da Bisticci tudósít róla - valósággal elvarázsolta őt. Fellelkesülten közölte a könyvkiadóval, hogy lefordítja a Plótinosz-művet Magyarországon.¹³ Kérdés, hogy elkezdte-e, és meddig jutott el a munkában. Ficino, mint

⁶ Jonathan DAVIES, *Marsilio Ficino: Lecturer at the Studio fiorentino*, *Renaissance Quarterly*, 45(1992), 785–790; Arthur FIELD, *The Platonic Academy of Florence*, = *Marsilio Ficino: His Theology, His Philosophy, His Legacy*, ed. Michael J. B. ALLEN, Valery REES, Martin DAVIES, Leiden–Boston–Köln, Brill, 2002, 360.

⁷ John MONFASANI, *The Averroisme of John Argyropoulos and his quaestio utrum intellectus humanus sit perpetuus*, *I Tatti Studies. Essays in the Renaissance*, 5(1993), 174.

⁸ BIGI, *Argiropulo*, 1. jegyzetben *i. m.*, 130.

⁹ CAMMELLI, 1. jegyzetben *i. m.*, 106–112.

¹⁰ Vespasiano da BISTICCI, *Le vite*, ed. Aulo GRECO, Firenze, Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento, 1970, 1, 330. – D. A.-ról lásd Arnaldo ADDARIO, *Acciaiuoli, Donato* = *DBI*, 1. jegyzetben *i. m.*, 1, 80–82; ZIPPEL, 1. jegyzetben *i. m.*, 188, 191.

¹¹ «Molto gli piacque la dottrina di meser Giovanni, et tutti i suoi scolari, ch'erano il fiore di Firenze, gli feciono compagnia, mentre ch'egli istette in Firenze.» (BISTICCI, *i. m.*, 330).

¹² Uo., 333., vö. JANKOVITS László, *Egy elutasítás háttere – az 1465-ös magyar követség Firenzében* = *La civiltà ungherese e il cristianesimo. Atti del IV. congresso internazionale di studi ungheresi*, ed. József JANKOVICS, István MONOK, Judit NYERGES, Budapest–Szeged, NMFT, Scriptum Rt., 1998, 562–569.

¹³ BISTICCI, *i. m.*, 333.

tudjuk, csak 1486-ban kezdett hozzá az *Enneades* fordításához, és 1491-ben látott neki a mű kommentálásának.¹⁴

1465-ös követsége alkalmával Janus Ferrarában meglátogatta régi barátját, Battista Guarinit, és annak szárnyai alá helyezte rokonát és költőtársát, Garázda Pétert.¹⁵ Battista környezetében tartózkodott akkortájt Johannes Regiomontanus,¹⁶ aki korábban rövid időn át (1463-ig) a padovai egyetem tanára és Bésszarion kardinális munkatársa volt.¹⁷ Magyarországi tartózkodásáról 1467-ben van az első adat, de lehetséges, hogy Janusszal vagy közvetlenül őt követve érkezett hazánkba,¹⁸ ugyanis életrajzírói nem tudják, hol élt 1465-1467 között.¹⁹ Garázda Ferrarában ismerte meg Bartolomeo Fonziót, aki szintén Guarininál tanult akkor,²⁰ és életre szóló barátságot kötött vele. Nem tudjuk, mikor került Firenzébe, de 1468 és 1469 között bizonyosan ott tartózkodott.²¹ Egy 1469-ben Firenzében keletkezett oklevél szerint pozsegavári prépost és pécsi kanonok volt,²² tehát Janus volt a püspöke, és jövedelmei biztosították neki, hogy fényesen megéljen Firenzében. Az ott tanuló vagy ott megfordult magyarokból (Thelegdi János, vagyis Johannes Leontinus, aki humanista nevét a Firenze város által Mátyásnak küldött oroszlánok Bécsbe szállításáról kapta;²³ Farkas Mihály,²⁴ szintén Bartolomeo Fonzió barátja stb.) valóságos kis magyar kolónia vette körül. Báthory

¹⁴ Cesare VASOLI, *Ficino, Marsilio*, = *DBI*, 1. jegyzetben *i. m.*, 388.

¹⁵ HUSZTI József, *Janus Pannonius*, Pécs, Janus Pannonius-Társaság, 1931, 230. – G. P.-ről lásd ÁBEL Jenő, *Garázda Péter*, Egyetemes Philológiai Közlöny, 4(1880), 98–100; KOVÁCS Sándor V., *Garázda Péter*, ItK, 61(1957), 48–62; MIKÓ Árpád, *Két világ határán. Janus Pannonius, Garázda Péter és Megyericsei János síremléke*, *Ars Hungarica*, 11(1983), 49–75; Alessandro DANELONI, *Nota sul soggiorno a Firenze dell'umanista ungherese Péter Garázda*, *Rinascimento*, II. s., 41(2001), 259.

¹⁶ Maria Anna PASSARELLI, *Guarini, Battista* = *DBI*, *i. m.*, 60, 341.

¹⁷ HUSZTI, *Janus Pannonius*, *i. m.*, 148.

¹⁸ Uo., 235.

¹⁹ Ernst ZINNER, *Leben und Wirken des Joh. Müller von Königsberg genannt Regiomontanus*, 2. verb., erneut. Aufl., Osnabrück, Zeller, 1968 (Miliaria X, 1), 143.

²⁰ Roberto ZACCARIA, *Della Fonte (Fonzió), Bartolomeo* = *DBI*, 1. jegyzetben *i. m.*, 36, 808; Stefano CAROTI–Stefano ZAMPONI, *Lo scrittoio di Bartolomeo Fonzió, umanista Fiorentino*, Milano, Il Polifilo, 1974, 13.

²¹ DANELONI, 15. jegyzetben *i. m.*, 259.

²² Uo., 260, 262.

²³ Uo., 260; RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *Az öreg Leó = Nympha super ripam Danubii. Tanulmányok a XV–XVI. századi magyarországi művelődés köréből*, Bp., Balassi Kiadó, 2002, 135–136.

²⁴ Lásd Fonzió hozzá írt levelét, Bartholomaeus FONTIUS, *Epistolarum libri III*, ed. Ladislaus JUHÁSZ, Bp., 1931 (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum), I/11, p. 8; ID., *Epistolarum libri I*, ed. Alessandro DANELONI, Messina, Centro Interdipartimentale di Studi Umanistici, 2008 (Biblioteca umanistica, 7), 19, 242.

Miklós is ott tanult,²⁵ és tudunk egy Ioannes Pannonius nevű firenzei tanulóról is, akit ifj. Vitéz Jánossal próbáltam azonosítani.²⁶ A firenzei magyar kolónia lelke, úgy tűnik, Garázda volt. Fonzió mellett közeli kapcsolatban állt Lorenzo de' Medicivel, Marsilio Ficinóval és Ugolino Verinóval, Pietro Cenninivel és más firenzei humanistákkal,²⁷ akik később, az 1480-as években Mátyás könyvtárának, a Corvinának a gyarapításához járultak hozzá. Giorgio Antonio Vespucci barátsága zálogául egy Cicero-kódexszel ajándékozta meg őt.²⁸ Garázda legjobb barátjáról, Fonzióról azt is tudjuk, hogy – éppúgy mint Acciaiuoli - rajongva csüngött Argüropuloszon,²⁹ jegyzetfüzeteit teleírta a filozófus előadásából és fordításaiból vett gondolatokkal.³⁰ Vélhető, hogy Argüropulosz magyarországi meghívásában Janus Pannonius mellett Garázda és a Firenzében tanuló magyarok híradásai, közvetítései is nagy szerepet játszottak.

1469-ben, amikor Bésszarion Geórgiosz Trapezuntiosz ellen írt *In calumniatorem Platonis* c. műve megjelent, a szerző elküldte Argüropulosznak és Ficinónak a nyomtatványt.³¹ A kardinális ebben a könyvében mutatta ki a Platón és Arisztotelész közötti lényeges egyezéseket, valamint a platonizmus és kereszténység összeegyeztethető voltát. Ficino boldogan fogadta a könyvet, melyből megerősítést, inspirációt nyert a saját *Theologia Platonica*-jához (1469–1474).³² Firenzével a magyarok kapcsolatai ekkortájt erősödtek meg igazán. Ennek egyik legismertebb példája Ficino és Janus közismert alkotói kapcsolata. Pályatársakként – Ficino csak egy évvel volt idősebb Janusnál – kölcsönösen nagyra értékelték egymást. Janus Plótinosz-rajongásáról és –fordításáról minden bizonnyal Ficino is értesült. Köztudott, hogy Janus a verseit küldte el Ficinónak, köztük a neoplatonikus *Ad animam suam* elégiát,³³ a filozófus pedig 1469-ben dedikálta neki mint *conplatonicus*-ának Platón *Symposion*-jához írt kommentárját, és Platón magyarországi népszerűsítését bízta rá.

²⁵ B. M.-ről lásd *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai, 1221-1864*, kiad. VERESS Endre, Budapestini, MTA, 1941 (Monumenta Hungariae Italica, 3), 323–324; PAJORIN Klára, *Báthory Miklós = Új Magyar Irodalmi Lexikon*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1994, 1, 159–160; *Báthory Miklós váci püspök (1474-1506) emlékezete*, szerk. Alice HORVÁTH (Vác Egyházmegye Múltjából), Vác, 2007.

²⁶ PAJORIN Klára, *Ioannes Pannonius e la sua lettera a Marsilio Ficino*, *Verbum. Analecta Neolatina* 1(1999), 59–68.

²⁷ DANELONI, *Nota*, 15. jegyzetben *i. m.*, 261.

²⁸ Uo.

²⁹ CAMMELLI, 1. jegyzetben *i. m.*, 97. l.-on 2. jegyzet.

³⁰ FIELD, *The Origins*, 3. jegyzetben *i. m.*, 56; CAROTI-ZAMPONI, 20. jegyzetben *i. m.*, 44, 49, 60.

³¹ MOHLER, 1. jegyzetben *i. m.*, 384–385.

³² VASOLI, *Ficino*, 14. jegyzetben *i. m.*, 385.

³³ KOCZISZKY Éva, *Ad animam suam*, *ItK*, 85(1980), 192–209; JANKOVITS László, *Plato and the Muses at the Danube: Platonic Philosophy and Poetry in Janus Pannonius's Ad Animam Suam = Acta Conventus Neo-Latini Bonnensis. Proceedings of the Twelfth International Congress of Neo-Latin Studies, Bonn ... 2003*, ed. Rhoda SCHNUR (et alii), Tempe, Arizona, ACMRS, 2006, 379–387.

Ficino a művét – mint *Symposion*-ajánlásában olvassuk - Garázda Péter által küldte el Janusnak Magyarországra.³⁴

1471 tavaszán Mátyás király hivatalos levélben kérte fel a firenzei Signoriát, hogy engedélyezze Argüropulosz távozását Magyarországra. Rövidesen, mint a Signoria Mátyásnak szóló válasza és egy másik dokumentum,³⁵ valamint egy nem publikált levele tanúsítja,³⁶ a filozófiaprofesszor útrakészen állt Magyarországra. Útja azonban megghiúsult, mivel ugyanazon év nyarán terjedt el a híre a Mátyás elleni országos összeesküvés leleplezésének, valamint Vitéz és Janus bukásának. Ezt a tényt Argüropulosz olasz életrajzírói nemigen veszik figyelembe, s többen nem tudják, miért távozott 1471 nyarán Rómába. Argüropulosznak már a firenzei állására is megvolt a jelölt – Andronikosz Kallisztosz került a helyére³⁷ – ; úgy tűnik, ezért volt kénytelen volt Róma felé venni az útirányt. A görög Andronikosz Kallisztoszt, aki Argüropulosz régi barátja volt, és korábban Bésszarion mellett működött Rómában, a kardinális erélyes közbeavatkozására hívták meg a firenzeiek az Argüropulosztól elhagyott állásra.³⁸ Úgy tűnik, Bésszarionnak nagy szerepe volt abban is, hogy Argüropulosz Rómában kapott állást.

Argüropuloszt Mátyás király hívta meg Magyarországra, de – mint ismeretes – a meghívás háttérében Vitéz János állt. A filozófus lefordította Arisztotelész *peri ouranou* (*De coelo*) című művét (melyet egyébként korábban Geórgiosz Trapezuntiosz is átültetett latinra) - , és egy meleg hangú ajánlás kíséretében küldte el Vitéznek.³⁹ Az ajánlás szerint maga a fordítás is a magyar főpap számára, és az ő nevében készült.⁴⁰ A Vitéznek ajánlott mű bővebb

³⁴ *Adalékok a humanizmus történetéhez Magyarországon. Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, ed. Eugenius ÁBEL, Budapestini, 1880, 175–176.

³⁵ CAMELLI, 1. jegyzetben *i. m.*, 128–129; Sebastiano GENTILE, *Marsilio Ficino e l'Ungheria di Mattia Corvino = Italia e Ungheria all'epoca dell'Umanesimo corviniano*, ed. Sante GRACIOTTI, Cesare VASOLI, Firenze, Olschki, 1994, 95.

³⁶ KLANICZAY Tibor, *Egyetem Magyarországon Mátyás korában*, ItK, 94(1990), 584.

³⁷ E. BIGI, *Andronico Callisto (Andronicos Callistos) = DBI*, 1. jegyzetben *i. m.*, 3, 163;

CAMELLI, 1. jegyzetben *i. m.*, 128–129.

³⁸ BIGI, *Andronico Callisto*, *i. m.*, 163.

³⁹ *Adalékok, i. m.*, 170-172; KLANICZAY Tibor, *Mattia Corvino e l'Umanesimo italiano*, Roma 1974 (Accademia Nazionale dei Lincei, quaderno n. 202), 10; EKLER Péter, *Propugnacula Christianitatis – studia humanitatis. Bizánc és az Itáliában tevékenykedő bizánci humanisták kapcsolata Magyarországgal a XV. század középső harmadában = Csillag a holló árnyékában. Vitéz János és a humanizmus kezdetei Magyarországon. Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása, 2008. ... kiad. Országos Széchényi Könyvtár, Bp., OSZK, 2008, 107–108.*

⁴⁰ Vö. «Accipe igitur hosce libros, ...causa tuoque nomine versos ...» , *Adalékok, i. m.*, 170.

ismertetése nem szükséges, de egy-két szót érdemesnek látszik mondani róla. A *De coelo a Metaphysica* mellett Arisztotelész legfontosabb kozmogóniai írása, mely a földi és az égi világról szól. Az előbbi változó és múlandó, mivel a lineáris, véges mozgás érvényesül benne és a négy elem különféle keveredéséből származó, változásnak kitett dolgokból áll. Az égi világ a földivel szemben örökkévaló, mivel anyaga az ötödik elem, a *quinta essentia*, vagyis az *aither*, amely nincs kitéve a múlandóságnak. A mozdulatlan mozgató irányítja, és az örökkévaló, végtelen körmozgás uralkodik benne. Az univerzum a különböző szférák egy közös központ körül elhelyezkedő, koncentrikus köreiből áll, és a legbelső szférát jelképezi a Föld a maga múlandóságával. Az égi, örökké való dolgok az istenek örökkévalóságát mutatják. A bolygók, a fő világosítók és a csillagok az örökké létező istenek világába tartoznak, ezért ezek maguk is lelkes, isteni lények. Ez a filozófiai magyarázata annak, hogy irányítani képesek az emberek sorsát.

Kopernikuszig az univerzumra vonatkozóan a *De coeló*ban kifejtett nézetek uralták a természetfilozófia tudományát, és az asztrológiai jóslásokhoz való filozófiai alapokat is biztosították. Argüropulosz fordítása tehát mintegy a legkorszerűbb filozófiai megalapozása volt azoknak a tudományoknak, melyek Magyarországon a 15. század második felében kiemelten fontos szerephez jutottak. A fordítás keletkezése táján a kor nagy csillagásza, Regiomontanus Magyarországon végezte fontos asztronómiai kutatásait és méréseit, amelyek együtt jártak a matematika és a fizika eredményeinek alkalmazásával és további fejlődést biztosítottak e tudományok számára. A Vitéznek ajánlott Arisztotelész-fordítás alapján arra lehet gondolni, hogy a címzett nemcsak horoszkópokat készítettetett, hanem mélyebben is érdeklődött a természettudományok iránt. Magyarországon Argüropuloszt nemcsak Vitéz, hanem görögül értők is várták, a már említett Regiomontanus mellett Janus Pannonius és mások. A költő Argüropulosz nevéől (jelentése Ezüstkapu) is írt egy epigrammát,⁴¹ és egy alkalommal a Sztagirita nevében írt verssel köszöntötte Argüropuloszt azért, hogy Arisztotelész műveivel megismertette Itáliát.⁴²

Vitéz és Garázda Fonziót is meghívta Magyarországra,⁴³ aki *De poenitentia* (1471 körül) című dialógusát írta az érseknek. Fonzio ennek az írásának a gondolatait, mint már a mű címváltozata is érzékelteti (*Donatus sive De poenitentia*), barátjának, Argüropulosz csodálójának, a már említett Donato Acciaiuolinak a szájába adta.⁴⁴ Vitéz halála után Fonzio ezt a könyvét Giuliano de'Medicinek ajánlotta.⁴⁵ Ismeretes, hogy Fonzio Magyarországra

⁴¹ IANUS PANNONIUS, *Poemata*, Traiecti ad Rhenum, 1784, pars 1, n. 183, p. 539; EKLER, *i. m.*, 107.

⁴² Uo., n. 237, pp. 561–562 ; EKLER, *i. m.*, 107.

⁴³ Vö. FONTIUS, *Epist. Libri III*, 24. jegyzetben *i. m.*, I/12, I/14; ID., *Epist. Libri I*, 24. jegyzetben *i. m.*, 20, 248–256; HEGEDÜS István, *Bartholomeo della Fonte (Bartholomaeus Fontius)*, ItK, 12(1902), 4; HUSZTI, *Janus Pannonius*, 15. jegyzetben *i. m.*, 406. l.-on 63. jegyzet; KOVÁCS, V., *i. m.*, 54.

⁴⁴ Bartholomaeus FONTIUS, *Donatus ad Iulianum Medicem*, = UŐ, *Orationes*, [Firenze, 1487], foll. F2–F12v.

⁴⁵ CAROTI–ZAMPONI, 20. jegyzetben *i. m.*, 13; Alessandro DANELONI, *Sui rapporti fra Bartolomeo della Fonte, János Vitéz e Péter Garázda = L'eredità classica in Italia e Ungheria fra tardo Medioevo e primo Rinascimento*, ed. Sante GRACIOTTI, Amedeo DI FRANCESCO, Roma, Il Calamo, 2001, 299–305; FIELD, *The Origins*, 3. jegyzetben *i. m.*, 229 (és 81. jegyzet).

utazása is meghiúsult az összeesküvés miatt. 1472-ben rövid időre Firenzéből ő is Rómába ment;⁴⁶ feltehetően mesterét, Argüropuloszt követte az örök városba. Tudjuk, hogy 1489-ben, Mátyás könyvtárgyarapítását és kultúrpolitikáját segítő, jutott el végül Budára. Fonzióval és Argüropuloszal egy idő tájt Garázda is hazaindulni készült, de az összeesküvés leleplezése, Vitéz és Janus bukása, majd halála miatt egy ideig Padovában maradt.⁴⁷

A már meglevő pozsonyi, majd a később tervezett budai egyetem Argüropulosz magyarországi tartózkodása és tevékenysége mellett a legkiválóbb hegyentúli humanista képzéshellyé változhatott volna. A 15. században egész Európában minden egyetem filozófiai tanszékén Arisztotelész uralkodott,⁴⁸ és a pozsonyi egyetemtől sem lehetett mást várni. Csakhogy oda Argüropulosz vezetésével nem az arabok által közvetített és sokszor félreértett, elferdített filozófus, hanem a műveivel képviselt „igazi” Arisztotelész érkezhett volna. Argüropulosz peripatetikus filozófus volt, aki Arisztotelész kultuszát összekapcsolta a Platónéval. Vitéz pontosan tudta, hogy jóllehet Arisztotelészt magyarázta, Argüropulosz nem becsülte a Sztagiritánál kevesebbre Platont. Ugyanezt az egyesítő eszmeiséget értékelte Bésszarionban is. Geórgiosz Trapezuntiosz Platón-ellenes vitáirátának a kódexébe jegyezte be, hogy e polémikus írás szerzője ellen írta Bessarion a maga replikáját, „Platónért de nem Arisztotelész ellen.”⁴⁹

Bésszarion és barátja, Argüropulosz nemcsak Platont és Arisztotelészt egyesítette és népszerűsítette, hanem mindketten elsajátították a nyugati műveltség hagyományait is, ismerték és idézték a középkor nagy tudósait és teológusait, pl. Duns Scotust, Averroest és Aquinói Tamást.⁵⁰ Bésszarion és Argüropulosz magyarországi hívei hűek maradtak az európai hagyományokhoz, egyszersmind koruk legfrissebb filozófiai és tudományos ismeretei mellett kötelezték el magukat. Mindezeknek az áramlatoknak volt egy személyben képviselője, tanítója a mesterüknek választott Ioannész Argüropulosz. Tisztában volt Argüropulosz nagyságával Mátyás király is, aki – mint tudjuk – a neki szóló meghívólevelet írta. A király Vitézék halála után is igényt tartott Argüropuloszra. 1479-ben – feltehetően új egyetemalapítási szándékával összefüggésben⁵¹ – a filozófust újra Magyarországra hívta.⁵² Argüropulosz nem jutott el ide, hiányát valamennyire egykori tanítványai pótolták. A 80-as évek firenzei–magyar humanista kapcsolatainak képviselői ugyanis – olaszok és magyarok egyaránt – egykor szinte mindannyian Argüropulosz tanítványai voltak.

⁴⁶ Cesare VASOLI, Note su Battista Guarino e il *De ordine docendi ac studendi*, Schifanoia, 26/27(2004), 127.

⁴⁷ KOVÁCS, V., *i. m.*, 54.

⁴⁸ ZIPPEL, 1. jegyzetben *i. m.*, 188.

⁴⁹ Vö. «Contra hunc scripsit dominus Bissarion cardinalis Nicenus vir eruditissimus pro Platone non tamen contra Aristotelem ...» (Klára CSAPODI-GÁRDONYI, *Die Bibliothek des Johannes Vitéz*, Bp., Akadémiai Kiadó, 1984, 142).

⁵⁰ MONFASANI, *The Averroisme*, 7. jegyzetben *i. m.*, 163, 169.

⁵¹ Mátyás egyetemalapítási tervéről lásd: PAJORIN Klára, *Humanista irodalmi művek Mátyás király dicsőítésére = Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*, szerk. RÁZSÓ Gyula, MOLNÁR László, V., Bp. Zrínyi Kiadó, 1990, 342.

⁵² GENTILE, 35. jegyzetben *i. m.*, 94.